

Siniša Vuković
Split, Selca

FITOTOPONIMI I ZOOTOPONIMI SELACA

– Toponimi s područja katastarske općine Selca čiji su likovi motivirani nazivom sorte biljke ili vrste životinje –

UDK: 811.163.42'373.22:58 (497.5-37 Selca)
811.163.42'373.22:59 (497.5-37 Selca)

Rukopis primljen za tisak 18. 10. 2007.

Pregledni članak

Survey article

Recenzenti: Josip Lisac, Marina Marasović-Alujević

Uvod

Mnogo je načina kojima se izvode toponimski likovi. U ovom smo radu odlučili prikazati one toponime čiji su likovi izravno uvjetovani nazivom sorte biljke ili vrste životinje. Toponim koji je motiviran sortom neke biljke nazivamo *fitotoponim* (grč. *fytón* – biljka), a onaj koji je izveden iz naziva za vrstu životinje zovemo *zootoponim* (grč. *zōon* – životinja).

Terminologiju koju ovdje rabimo objavili smo u zasebnom radu,¹ a ona nam je bila potrebna zbog pomanjkanja stručnog nazivlja u bavljenju onomastikom. Izrazi fitonim i zoonim u literaturi su se odnosili i na nazive za sorte biljaka, odnosno vrste životinja, kao i za toponime kojima su likovi bili motivirani tim istim nazivima. Termini fitotoponim i zootoponim, stoga, čine nam se najprikladnijim – jer jasno ukazuju na distinkcije u semantičkim poljima – i njihovo korištenje ne dovodi do dvosmislenosti i nejasnoća. Fitonim motivira fitotoponim i ta dva termina nikako se ne mogu dovoditi u sinonimsku vezu.

Obrada ovdje donesene toponomastičke građe dio je većeg istraživanja u kojem kanimo popisati i protumačiti kompletan toponimikon katastarske općine Selca, koja je smještena na istočnom dijelu otoka Brača. Građu smo crpili iz vlastitog sjećanja, posebice sjećanja i iskustva djeda Anđelka Vukovića (1928.), te mnogobrojnih Selčana,² koji su mi svesrdno i nesebično pomogli.

¹ Siniša Vuković: *Onomastička terminologija*, "Čakavska rič", br. 1/2007., str. 139 – 185.

² U prikupljanju toponomastičke građe na području Selaca od velike su mi pomoći bili ovi sumještani: Ivo Mošić Čiribán (1936.), Vjekoslav Bošković Avliž (1941.), Milan Barhanović Supčetrin (1956.), Drago Jakšić

Apelativ kao temelj

Fitotoponimi i zootoponimi motiviraju se, rekosmo, prema nazivima kojima se determiniraju sorte biljaka i vrste životinja, što znači da u samom toponimskom liku važnu funkciju ima apelativ. U procesu imenovanja referenta uloga apelativa od temeljnog je značenja. On u dotičnom procesu uvjetuje izgled toponimskog lika, i utječe na nj, stvarajući pritom dvije jezične reakcije. Jedan krak ove račvaste reakcije jest postupak, tj. potreba samog imenovanja, a drugi je preobrazba apelativa u onim.

U reakciji imenovanja referenta u prostoru opća imenica mijenja apelativno svojstvo u onimno, što istodobno ne znači da joj se pritom mijenja i značenje. Iako mijenja "status" imenice, apelativ rijetko napušta svoje osnovno semantičko polje.

Neka se imena – i kod fitotoponima i kod zootoponima – grade pojedinim apelativima koji nisu izravnog postanja od jedinke flore ili faune, nego se odnose na dio biljke ili dio tijela životinje. Prema ovakvoj jezičnoj logici toponim *Kopita* ubrajamo u zootoponime, jer je isti izveden prema donjem dijelu noge u kopitara. S druge strane, ojkonom *Rāhotica* bit će fitotoponim,³ ako se povodimo za tumačenjem Petra Šimunovića,⁴ po kojem je ime izvedeno prema starohrvatskoj riječi *soha* značenja grana.

Metaforizacija

Put kojim apelativ najčešće prolazi u procesu nastanka toponima jest metaforizacija. Ona se u svojoj naravi može razlučiti na dva dijela.

Prvi njezin stratum temeljit će se na deskripciji, što znači da će pojedini toponim *opisati izgled* imenovanog referenta. Ukoliko se, primjerice, određeni predjel zove *Gāj* ili *Gvōzd*, jasno je da je posrijedi šuma, makija ili raslinje svakovrsno. Iako nije u prvom planu kakva jedinka iz svekolike flore, već otprve je jasno da određeni toponim spada u kategoriju gdje dominiraju biljke kao motivatori njegovog lika. Identična pojavnost je i u imenu *Dūbravica*, koje je nastalo od apelativa *dubrava* značenja bjelogorična šuma, bjelogorica.

Drugi režanj metaforizacije poslužit će se apelativom na način da izravnim putem sugerira *od čega* je sačinjen referent koji uvjetuje toponim. Kad se onomastičar susretne s toponimom *Borjē*, već u prvom kontaktu shvaća kako je apelativ *bor* odredio ovo ime, te kako se na predjelu koji to ime i nosi nalazi isključivo borova šuma, odnosno da bor u njoj dominira.

Kod ove druge situacije važno je upozoriti na jednu vrlo rafiniranu jezičnu pojavu. Ona se tiče svojstva riječi po kojem se u dotičnom kontekstu njezino temeljno značenje zamjenjuje onim posve suprotnim. Naime, spomenuli smo toponim *Borjē*, kojemu je ime

Čala (1953.), Miro Jakšić Čala (1951.), Ivica Mošić Bačulīnac (1962.), Duje Bezmalinović Jūrāc (1947., Podsmrčevik), Nikola Bezmalinović Ōber (1953., Podsmrčevik), Jure Trutanić Māška (1924., Nagorinac), Bosiljka Cvitanović Jakōvca (r. Trutanić, 1941., Nagorinac), Kosenka Eterović (r. Trutanić, 1938., Nagorinac), Juraj Eterović Vēntul (1935., Nakal), Dinko Eterović Markūs (1957., Nakal), Marija Trutanić Bōla (r. Māška, 1928., Osridke), Šimica Trutanić Kūnāc (r. Nāne, 1925., Osridke), Vinko Trutanić Bōla (1947., Osridke).

³ Ovaj ojkonom navodim prema selačkom obliku, a ne prema službenom, koji glasi *Rasotica*.

⁴ Petar Šimunović: *Bračka toponimija*, Zagreb, 2004., str. 39.

nadjenuto zbog puno borova na njemu. Postoje, međutim, slučajevi kad se toponim može tako zvati upravo iz razloga što na njemu bora nema ili ga ima jako malo. (Još će lakše pojedini toponim motivirati biljna vrsta što je razmjerno rijetka na lokalitetu koji je, kao *differentia specifica*, upravo po njoj i dobio ime.) Ta i slična situacija najzornije se može protumačiti kod antroponima, točnije kod nadimaka, jer se eponim *Vlasuj* počesto odnosi na muškarce koji kose nemaju, na čelavce.⁵ Ono čega nema determinira ono čega ima, ili obrnuto.

Potonja je onomastička vlastitost, kako smo i naznačili, poglavito primjetna kod nadimaka, jer se nadimci čovjeku nadijevaju naknadno, i postoji čitav spektar razloga i načina iz kojih se oni izvode. Nadimak i toponim idu pod identični zajednički nazivnik utoliko što im je oboma karakteristično naknadno imenovanje. Za razliku od vlastitog imena ili prezimena čovjeka, koji se udjeljuju unaprijed, prije nego li se u konačnici formira ono što se imenuje – čak i prije nego li se čovjek rodi – nadimak i toponim ustanovljuju se tek kad je formiranje potencijalnog imenonosca u cijelosti dovršeno. To znači da određeni čovjek zbog nekih svojih izraženih svojstava dobije baš takav nadimak kakav je i dobio, a toponim koji je smješten u nekom prostoru također poprima ime nakon što je jasno kakvog je izgleda objekt ili predio, te što se na njemu nalazi ili prevladava.

Ponekad naziv za neku biljnu sortu – češće nego li za životinjsku vrstu – izravno utječe na ime toponima. U procesu ove vrste imenovanja valja razlikovati dvije dimenzije: ime pojedinačne biljke i ime šireg predjela koji je imenovan po jednoj vrsti biljke. U tom smislu navodimo sljedeće primjere: imenima *Česmīna*, *Gluhāč* i *Smōkva* oslovljene su točno određene biljke, koje se nalaze na poznatom mjestu u prostoru, a imenima *Grāh*, *Jamprīk* i *Lozā* determiniraju se određeni lokaliteti kojima je rečena biljna vrsta udijelila ime.

Prva od ove dvije situacije otvara pitanje imenovanja biljke. O tome smo pisali u spomenutom radu o onomastičkoj terminologiji,⁶ a vlastito ime biljke označili smo kao botanonim.

Dijalektalna i standardnojezična motivacija

U proučavanju same metaforizacije važno je odvojiti dva važna jezična sloja. S jedne strane to je dijalektalni idiom podneblja na kojem se vrši toponomastičko istraživanje, a drugi je standardnojezični leksik koji također ima golem utjecaj. Proces imenovanja može, dakle, predvoditi apelativ koji je dijalektalizam, a može to biti i leksem koji pripada standardnojezičnom rječničkom korpusu.

Uzmimo za primjer fitotoponime *Česmīna* i *Grāhovišće*. U prvom slučaju posrijedi je regionalizam *česmīna*, koji je ipak podosta rasprostranjen i u Hrvatskoj, pa ga se dosta dobro i razumije, ali je hrvatski izraz za dotičnu biljku hrast crnika (*Quercus ilex*). Drugi fitotoponim dobio je ime po apelativu *grah*, tipičnoj štokavskoj riječi koju u čakavskom leksiku zamjenjuje izraz *fažol* (*Phaseolus vulgaris*).

Analogiju možemo postaviti i dvama drugim egzemplarima: *Zmajariša* i *Gölubōv Ratāc*. Prvi je lik određen dijalektalnim apelativom *zmajā*, značenja zmija otrovnica, poskok (*Vipera*

⁵ Apelativ *vlasuj* ima značenje: onaj koji ima kosu, vlasi, kosat čovjek.

⁶ Siniša Vuković: "Onomastička terminologija", *Čakavska rič*, br. 1/2007., str. 139 – 185.

ammodytes), dok je drugi, *golub*, motiviran opet terminom preuzetim iz standarda, i odnosi se na porodicu ptica (*Columbidae*). Imenica *ratác* također potječe iz standardnog jezika, gdje ima oblik: rt. U čakavskoj varijanti dijalektalna morfologija dkciju je simplificirala interpoliranim svarabaktičkim vokalom, te je sam termin nadogradila deminutivnim nastavkom *-ac*. Ovaj se slavizam u mjesnom govoru Selaca izmjenjuje s mletacizmom *pūnta*, odnosno deminutivnim oblikom *puntīnāk*. Oba su izraza ravnopravna, s tim da izraz *ratác* još označava i dio na kopnu (manji brežuljak, brežić), a ne samo izbočinu kopna u more, rt.

Iz svega navedenog razvidna je važnost postojanja svijesti o značenju apelativa, ali se ne smije smetnuti s uma spoznaja o značaju lokalnog organskog idioma. Apelativ kao tip riječi i organski idiom kao tip jezika u kojem se vrši proučavanje, osnovni su parametri ovakvog dijalektalnog toponomastičkog bavljenja. Jer, apelativ kao nositelj semantičkog sadržaja, s jedne, i striktna jezična organiziranost, s druge strane, čine dihotomiju od koje mora polaziti svako analitičko onomastičko razmatranje ove vrste.

Nemoguće je ispustiti značenjsku osovinu koinonima, koja je sadržana u toponimskom liku, baš kao što nije realno očekivati ni zanemarivanje usustavljenog postojanja jezičnih odlika u arealu na kojem se vrši dotično – navlaš ovakvo dijalektološko – istraživanje. Tipove apelativa potrebno je sortirati unutar jedinstvenog jezičnog sustava i nipošto se ne može dovoditi u kontakt ravnopravno tretiranje apelativa iz različitih jezičnih idioma. To će reći da valja postaviti jasnu demarkacijsku crtu, koja će jasno razdijeliti pojmovlje dijalektalne provenijencije i terminologiju što pripada standardnojezičnom idiomu.

Broj imenice i akcent

U toponimiji je čest slučaj da nominativ jednine čini gramatički broj *pluralia tantum*. To je posebno pojačano u ojkonima. Međutim, i u proučavanju ovog tipa toponima naišli smo na mnoge nominativne oblike koji su tako formirani.

U glosariju fitotoponima i zootoponima namjerno smo navodili gramatičke opise vlastitih imenica. Njihov genitivni oblik važan je stoga što se iz njega razlučuju pojedine sintaktičke i poglavito morfonološke karakteristike selačkoga govora, a ukazuje se i na zamjetan broj imenica koje su indeklinabilne. To je slučaj kad je posrijedi dvočlano ime, među kojim članovima jedan je prijedlog, a drugi imenica (često u pluralnom obliku): *Na Kumpīrē*, *Pod Česmīne* ili *Pod Līpu*.

Akcentnatski sustav koji je zamjetan u ovim imenima ne izlazi iz okvira uobičajenoga troakcentnatskog čakavskog inventara, s tim da je prezentna i vrlo izražena kvantiteta, prednaglasna i zanaglasna. Tvorbena analiza nije predmet ovog rada, na nju ćemo se osvrnuti u zasebnom radu.

Homonimija

Situacija kad se u toponimiji pojavljuju likovi s jednakom glasovnom i akcentuacijskom podjelom za više različitih referenata, nije dobra. Na nju se, međutim, ni na koji način ne može utjecati, jer je ona izravan produkt jezične djelatnosti; procesa, koji je započeo i

završio prije toponomastičkog istraživanja. Što je veći broj toponima s jednakim likom, to je mogućnost razlikovanja područja u prostoru manja.

Homonimija je jako pogubna u onomastici. Da bi se makar i malo utjecalo na pogibelj koja iz toga proizlazi, u toponomastičkim radovima je nužna uporaba popratnih karata. Pravilnom ubikacijom nekog toponima na shematskom prikazu određenog prostora, dobro se utječe na lišavanje nedoumica i dvosmislenosti glede točnog prikazivanja stvarnog mjesta pojedinog toponima u prirodi. Uz to, pregledno bi se distingvirale i ine nedorečenosti koje su moguće u leksikonski taksativnom nizu onima u toponomariju. Obvezu uporabe mape s precizno unesenim položajima svakog referenta, neizostavno valja preferirati u panoramskim obradbama toponima neke zaokružene cjeline, kad se navode svi, ili barem njihova većina, dok u nazovi specijalističkim bavljenjima pojedinim tipovima toponima – kakav je ovaj naš rad – takva primjena nacrti i nije nužna. Karte sa smještajem svakog od selačkih toponima objavit ćemo u jednom od sljedećih radova, kad ćemo prikazati kompletan toponimikon rečenog područja.

U ovakvim prikazima toponomastičar se ima baviti više jezičnim slojevima toponima. Poglavitito stoga što se u svim imenima referenata već otprve može naslutiti značenjska sfera samog apelativa.

Toponimikon

Pregled fitotoponima i zootoponima koje smo zabilježili na području katastarske općine Selca, u ovom ćemo toponimikonu navesti abecednim redom. Opisat ćemo mjesto na kojem se dotični toponim nalazi, kao i njegovu povezanost s apelativom ili pučkom predajom.

Za cjelovitije razumijevanje pojedinih deskripcija smještaja lokaliteta, upozoravamo kako katastarska općina Selca ima jednu od rijetkih karakteristika bračke onomastike: nekoliko naseljenih mjesta. Bogatstvom ojkonimije Selca se vidno izdvajaju na toponomastičkoj mapi Hrvatske u cjelini. Pored središnjeg mjesta, Selca, onimikon koji spada pod dotičnu katastarsku jurisdikciju čine još – gledajući od Selaca prema zapadu – ovi zaselci: *Nagorīnāc*, *Nākāl*, *Osrītkē*, *Podsmrčēvik* i *Naselā* (nekad i *Zagvōzd*).⁷ Uz samo more, u zadnja tri desetljeća razvilo se i naselje *Puntīnāk*, koje ima pretenziju da se okrsti imenom *Sēlca na Mōrū*.

Abecednik onimikona fitotoponima i zootoponima

Kratice: **augm.** – augmentativ; **dem.** – deminutiv; **f.** – ženski rod, femininum; **indecl.** – indeklinabilna imenica; **m.** – muški rod, maskulinum; **n.** – srednji rod, neutrum; **pl.** – množina, plural; **pl. tant.** – pluralia tantum; **v.** – vidi.

⁷ Pored ovih pet zaselaka nalaze se još i dva stana: *Žūviča Stān* i *Vēbera Stān*.

Fitotoponimi

Bôr, Bõra m. – na rtu *Puntinäk* u uvali *Rãdonja* nalazi se stablo alepskog bora (*Pinus halepensis*), koje je imenovalo čitavu plažu. Kuriozitet je da se na tom mjestu desetljećima kupaju gotovo isključivo žene u zrelijim godinama života. Na pitanje: “Dì se kùpãš?”, slijedi odgovor: “Põd Bõr.” Sintagma *Põd Bõr* postala je toponimom, jer precizira točno područje, i ne može se odnositi ni na što drugo.

Borãk, Borkã m. – šumski predio južno od zaselka *Osrítke*. Motiviran je alepskim borom (*Pinus halepensis*), koji na tom području dominira.

Borĩci, -ĩcih pl. dem. – ime rta koji se nalazi između uvala *Vrića Žãlã* i *Potõcina*. Na njemu se nalaze alepski borovi; usp. – **Bõr**.

Borjẽ, -ã n – kao i *Borãk* predstavlja šumu u kojoj dominira alepski bor. Toponim je smješten sjeverno od Selaca; usp. – **Bõr**.

Česmĩna, -e f. – stablo hrasta crnike (*Quercus ilex*) koje se nalazi u samom središtu Selaca. Zbog svoje monumentalnosti upisano je i u topografsku kartu, a i inače je orijentir mnogim Selčanima u komunikaciji i opisima drugih lokaliteta.

Dubĩšća, Dũbĩšć (-ih) pl. – velika dolina koja se proteže od zaselka *Osrítke* prema moru, prema uvali *Vẽlo Zĩrije*. Naziv je motiviran biljkom dub, koja je u literaturi poznata i kao hrast lužnjak (*Quercus robur*). Anketirajući lokalni živalj, ustanovili smo da prepoznaju riječ *dub*, ali je vrlo rijetko koriste.

Gãj, Gãjã m. – uglavnom šuma alepskog bora koja se nalazi istočno od Selaca, iznad groblja, u pravcu vrha brda *Svĩti Mikũla*. Apelativ *gãj* označava gustu šumu koju čine visoka stabla, za razliku od makije ili šikare, i ne koristi se često u svakodnevnoj komunikaciji. U Selcima se nalaze čak tri toponima na različitim lokacijama koji imaju identično ime. Pored toga, dva su druga toponima, *Gãjĩć* i *Gãjĩne*, koji su nastali deminutivnom i augmentativnom tvorbom, pa je ova grozdasta skupina u svakom slučaju lingvistički jako zanimljiva.

Gãj, Gãjã m. – toponim jugoistočno od zaselka *Podsmrčẽvik*; usp. – **Gãj**.

Gãj, Gãjã m. – mikrolokalitet na području imenom *Žejãve*, između zaselaka *Osrítke* i *Nãkãl*; usp. – **Gãj**.

Gãjĩć, -a m. dem. – mikrolokalitet južno od zaselka *Nagorĩnãc*; usp. – **Gãj**.

Gãjĩne, Gãjĩn (Gãjĩn) pl. augm. – toponim sjeverozapadno od zaselka *Podsmrčẽvik*; usp. – **Gãj**.

Gluha Smõkva, Gluhe Smõkve f. – brdo sjeverno od zaselka *Podsmrčẽvik*. Oronim je motiviran prema apelativu koji označava vrstu voćke iz porodice dudova, smokva (*Ficus carica*). Stanovništvo zaselka *Podsmrčẽvik* tvrdi nam kako su se na tom području uzgajale smokve kao poljoprivredne kulture; usp. – **Smokõvac** i **Smõkva**.

Gluhãč, -ãčã m. – stablo crnogorične biljke gluhi smriječ, gluvačuša (*Juniperus phoenicea*). Ovo je jedinstveno stablo monumentalnih razmjera, koje se nalazi na vrhušci brda *Vrĩsje*. U razgovoru dvojice čobana, upozoravaju nas, čut će se ovakvi dijalozi: “Dì si ostãvi tovãra?”, zapitat će jedan. “Kraj Gluhãčã.”, odgovorit će drugi.

Grãbovik, -a m. – veliko brdo iznad zaselka *Naselã* na kojem se nalazi starohrvatska crkvice posvećena svetom Tomi, pa se ovaj brijeg još zove i *Svĩti Tõma*. Biljka *grab* koja

je neporecivo utjecala na formiranje ovakvog lika toponima, nema svojeg oblika u čakavskom idiomu Selaca. U botanici postoje bijeli grab (*Carpinus orientalis*) i crni grab (*Ostrya carpinifolia*). Nije nam posve jasan put imenovanja ovog toponima, budući da se u kolokvijalnom govoru mještana imenica *grab* malo koristi.

Gräh, -a m. – mikrolokalitet na predjelu *Potplöčica* (ispod oronima *Plöčica*) nedaleko od zaselka *Osrítke*, koji je određen mahunarkom *grah* (*Phaseolus vulgaris*). Stanovnici rečenog zaselka uvjeravaju nas kako se na tom području sijala i uzgajala upravo ova biljka. Međutim, nejasan je put kojim se štokavizam *grah* nametnuo u imenovanju ovog toponima, budući da je vrlo aktivna lokalna čakavska inačica – *fažól*; usp. – **Grähovišće**.

Grähovišće, -a n. – odonim je imenovan prema biljci *grah*, a nalazi se na zapadnom ulazu u samo mjesto; usp. – **Gräh**.

Gvözd, -a m. – v. **Zagvözd**.

Jamprík, -a m. – lokalitet na samom ulazu u naselje *Puntinäk*. Dijalektalizam *jamprík* zapravo je vrsta zimzelene biljke lemprike ili japrina (*Viburnum tinus*). Toponim je izveden prema selačkom nazivu za ovu biljku, koja se na tom prostoru razvila među kudikamo dominantnijim borovima.

Kopřvice, -īc f. pl. – predjel smješten na istočnoj granici mjesta. Dva su moguća vrela na kojima se ovaj toponim mogao napajati. Prvi je imenica kopriva (*Urtica urens*) koju ćemo, međutim, nepobitno odbaciti, jer se u Selcima ta zeljasta biljka naziva *žigavica*. Uvjerenija smo, naime, da toponim potječe od čakavskog apelativa *kopřvica*, koji označava biljku kostelu (*Celtis australis*). Ista biljka ima i naziv koprivić, tako da je etimološka pozadina ovog pedionima sasvim jasna.

Līpa, -e f. – stablo iz porodice lipa (*Tilia europaea*), koje se nalazi u samom središtu mjesta. Kao i ispod stabla *Smökva* (v.), i ispod *Līpe* se okupljaju mještani (isključivo muškarci), koji u pričama krata jutra ili popodneva. Zato se i razvio naziv *Pod Līpu*. Po povratku kući, naime, Selčanin će obično kazati: “Bī san Pod Līpu.”

Lozà, -ē f. – predjel koji se nalazi istočno od Selaca, na padinama brda *Svēti Mikūla*, kojemu ime potječe od biljke iz porodice lozica (*Vitaceae*). Toponimski lik motivirali su mnogobrojni vinogradi koji su se na tom mjestu nalazili (gdjegdje se i još uvijek nalaze).

Māli Rūjnīk, Mālēga Rūjnīka m. – brdo na zapadnom ulazu u Selca, desno u odnosu na *Vēli Rūjnīk*. Na ovo ime utjecala je biljka sumak ili rujka, koja se u ovdašnjem govoru naziva *rūj* (*Rhus coriaria*).

Māli Smrčėvik, Mālēga Smrčėvika f. – brdo na samoj granici katastarskih općina Selaca, Bola i Gornjega Humca, a smješteno je zapadno u odnosu na *Vēli Smrčėvik*. Ime je dobilo po dijalektalizmu *smřča* što je čakavska varijanta za grmoliku mediteransku biljku tršlja, mastika ili lentiska (*Pistacia lentiscus*); usp. – **Vēli Smrčėvik** i **Smřča**.

Māslinica, -e f. – dio padine brda *Visōka* koje se spušta prema rtu *Rūzmarin*. Sam toponim jasno je određen maslinom (*Olea europaea*), kojih se na tom mjestu nalazi jako mnogo. Ime potječe od davnina i potvrdili su nam ga najstariji ispitanici. Razlog zašto se baš taj predio tako zove – ako znamo da u okolici Selaca ima mnogo maslinika – nalazimo u vjerojatnosti da se u vremenu kad je naziv nadjenut, na širem selačkom području nije nalazilo previše maslinika. Takav stav potvrđuje i činjenica da je sam predjel smješten relativno blizu samog naselja.

Mišlinovac, -ōvca m. – v. **Mišlovac**.

Mišlovac, -ōvca m. – iako se u literaturi ovaj toponim spominje kao *Mislinovac* (što potvrđuju i dostupne povijesne karte), ovdje ga donosimo u obliku kako smo ga čuli od žitelja na terenu. Motiviran je maslinom kao i *Māslinica* (v.), a nalazi se južno od zaselka *Osrítke*.

Mřtina Prodōca, Mřtine Prodōce f. – v. **Mřtinova Prodōca**.

Mřtinova Prodōca, Mřtinove Prodōce f. – iako i ovaj toponim spada među one kod kojih se pojavljuju dubletne situacije, odlučili smo se na ovaj njegov lik, za koji smo u istraživanju dobili najviše potvrda. To je ime manje uvale koja se nalazi na potezu između dviju velikih uvala: *Vělo Zirije* i *Spřlice*. Sam ormonim motiviran je dijalektalnim nazivom *mřtina*, koji je čakavska varijanta grmolike zimzelene biljke mirte (*Myrtus communis*). Apelativ *prodōca* odnosi se na veću dolinu, prodol.

Na Kumpřrě, indecl. pl. – odonim u zaselku *Podsmřčěvik*. Na tom su se dijelu nekad bogato naseljenog zaselka sadili i uzgajali krumpiri (*Solanum tuberosum*), a domaća inačica za tu biljnu vrstu, *kumpřr*, imenovala je čitav središnji predjel danas gotovo napuštenog staništa.

Orřšac, -řšca m. – predio koji se nalazi između zaselaka *Podsmřčěvik* i *Osrítke*. Toponim je izveden prema koinonimu *orřh*, što je vernakularni izraz za standardnojezični lik orah (*Juglans regia*). Na tom predjelu su se nalazili voćnjaci s orahovim stablima.

Přark, -a m. – mjesni park u Selcima koji nosi službeno ime “Park Tolstoj”, jer se u njemu nalazi spomenik Lavu Nikolajeviču Tolstoju, ruskom književniku. U njemu dominira uglavnom crnogorica. Ime je u cijelosti preuzelo semantičko obilježje apelativa.

Pelřnovik, -a m. – toponim na granici katastarskih općina Selaca i Sumartina. Ovo ime nije izvedeno prema biljci pelin (*Artemisia absinthium*), nego prema biljci koja se u selačkoj čakavštini zove *divji pelřn*, a to je bušin ili pelinac (*Cistus villosus*).

Pěrivōj, -a m. – šetnica u središtu Selaca koja je uokvirena drvoredima s obje strane. Ime je u cijelosti preuzelo semantičko obilježje apelativa.

Pōd Lřpu, indecl. – v. **Lřpa**.

Pod Česmřne, indecl. pl. – odonim u zaselku *Naselā*, koji predstavlja središnji prostor u naselju. Na tom mjestu nalaze se mnogobrojna stabla česmine, to jest hrasta crnike (*Quercus ilex*).

Podsmřčěvik, -a m. – zaselak koji je smješten u podnožju brda *Věli Smřčěvik* (v.).

Pōd Bōr, indecl. – v. **Bōr**.

Rašějače, -ač pl. – toponim zapadno od Selaca pored predjela imenom *Dunāj*. Ime potječe od voćke divlje višnje (*Prunus mahaleb*), koja se u selačkom govoru naziva *rašěka*.

Rųjnřk, -a m. – **Māli Rųjnřk** i **Věli Rųjnřk**.

Rųzmarřn, -a m. – rt između uvala *Prvā Vāla* i *Drųga Vāla*. Na njemu se nalaze brojni grmovi ružmarina (*Rosmarinus officinalis*), a mjesna varijanta tog biljnog naziva, *rųzmarřn*, izravno je udijelila ime spomenutom rtu.

Rųžice Petrāda, Rųžice Petrāde f. – kamenolom na predjelu *Třtor*. Ovaj je toponim, zapravo, antropotoponim, ali je i on sam motiviran fitonimom ruža iz porodice *Rosaceae*.

Kamenolom je dobio ime po vlasnici Ružici Štambuk, a u njemu su kamen vadili njezini sinovi. Drugi dio ovog dvočlanog imena jest apelativ *petrâda* značenja kamenolom.

Sadić, -a m. – odonim u Selcima koji se nalazi na istočnim obroncima brda *Pliš* na kojem leži samo mjesto. Dok su Selca bila naselje znatno manje od današnjega, predio koji je sad praktički kvart mjesta tada je bio odmaknut od vreve života, i bio je pogodan za sadnju sezonskog bilja i inih poljoprivrednih kultura.

Smokövac, -övca m. – predio koji dijelom pripada katastarskoj općini Novo Selo, a dijelom onoj selačkoj. Apelativ koji ga čini zacijelo se može dovoditi u sinonimsku vezu s voćnjakom smokava, smokovikom. Koincidencija ili ne, ali na tom se predjelu nalazi istoimeni kamenolom iz kojega se ubire stijena pepeljasto sive boje kojom se oblažu interijeri. Svojestvo ove stijene jest mrvljivost i poroznost, baš kao i smokvinog drva, koje je iznutra šuplje i nema gotovo nikakvu vrijednost: čak ni kao drvo za ogrjev; usp. – **Glüha Smökva** i **Smökva**.

Smökva, -e f. – stablo smokve koje se nalazi na središnjem trgu u Selcima, Trgu Stjepana Radića ili, lokalno, *Pijäca*. Ova biljka ima i šire društveno značenje, budući da se u njezinom podnožju nalaze klupe na kojima Selčani provode jutarnju ili popodnevnu dokolicu. Za vrijeme Drugoga svjetskog rata, kad je harala glad, Selčani su običavali kazati: “Bi san se naj ist na Smökvu.” U svakodnevnoj komunikaciji među stanovnicima ovoga mjesta stalno zbirno mjesto se zna: “Näc ćeš me pod Smökvu.”; usp. – **Glüha Smökva** i **Smokövac**.

Smřča, -e f. – predjel smješten jugozapadno od Selaca, između toponima *Döčme* i uvale *Vëla Studëna*. Ime je motivirano mediteranskim grmom tršljom (*Pistacia lentiscus*), odnosno lokalnom čakavskom varijantom naziva te vrste biljke: *smřča*; usp. – **Mäli Smrčëvik**.

Smrčëvik, -a m. – v. **Mäli Smrčëvik** i **Podsmrčëvik**.

Šüma, -e f. – odonim u zaselku *Podsmrčëvik*. Samo ime izvedeno je iz apelativa, budući da je naselje smješteno u šumi (pretežito sačinjenoj od hrasta crnike). Imenica *šüma* u selačkom govoru označava zeleno granje s lišćem koje se koristi za hranu kozama, ovcama i drugim domaćim životinjama. U ovom slučaju taj termin ne dovodimo u kontekst imenovanja toponimskog lika; usp. – **Gaj**.

Třtor, -a m. – visoravan južno od Selaca, iznad doline *Räpina* i prije toponima *Toč'ilo*. Ime je motivirano biljkom trtina ili trtinica (*Clematis vitex*), koja se u selačkom idiomu naziva *třtor*.

Vëli Rûjnik, Vëlēga Rûjnika m. – brdo na zapadnom ulazu u Selca i nalazi se desno u odnosu na *Mäli Rûjnik* (v.).

Vëli Smrčëvik, Vëlēga Smrčëvika m. – brdo istočno od brda *Mäli Smrčëvik* (v.), u podnožju kojeg je smješten zaselak *Podsmrčëvik* (v.).

Vëli Vrís, Vëlēga Vrís m. – brdo na zapadnom ulazu u Selca koje dijelom pripada katastarskoj općini Novo Selo, a dijelom selačkoj. Ime je motivirano grmolikom biljkom vrijes (*Satureja montana*), koja se u ovdašnjem mjesnom govoru naziva *vrřsäk*; usp. – **Vrřsje**.

Vrřsje, -a n. – brdo između zaselka *Osrítke* i uvale *Spřlice*. Kao toponim *Vëli Vrís* (v.) i ovom je toponimu na ime utjecala ista biljka.

Zagvòzd, -a m. – izumrlo naselje na predjelu *Dunâj*. Dandas je preživio jedino *Žüvića Stân*, a sva je prilika da će i on doskora nestati. Ime je nastalo prema starohrvatskom apelativu *gvòzd* značenja šuma. Ova se zastarjelica tumači na više načina. Pored temeljnog, koje smo naveli, u literaturi se navodi i ovo: “krš, kamen koji iz zemlje strši”.⁸ Kad se promijeni akcenatska situacija, *gvòzd*, promijeni se i značenje: “čavao, komad gvožđa”.⁹ U današnjem selačkom govoru imenica *gvozd* u značenjima koja smo netom naveli, ne postoji. No, ime *Gvòzd* odnosno *Zagvòzd* jamačno je slavenskog porijekla, tako da je posvema jasno i njegovo jezično postanje.

Zeleničje, -a n. – predio koji se nalazi između zaselaka *Podsmrčëvik* i *Naselâ*. Česta sastavnica mediteranske makije jest biljka zelenika (*Evonymus japonica*), čija je selačka čakavska varijanta, *zeleniča*, oblikom zbirne imenice uvjetovala kreaciju ovog toponimskog lika.

Žükovīk, -a m. – predio koji se nalazi na granici katastarskih općina Selaca i Sumartina. Iako se u nekim kartama ovaj toponim službeno vodi pod sumartinskim katastrom, mi ga ubrajamo u selački toponimikon. Dva su razloga za to. Prvi je stoga što se na dotičnom predjelu nalaze brojne poljoprivredne kulture u vlasništvu Selčana, a drugi zbog toga što mu je ime motivirano čakavskim nazivom za biljku *žüka*, koja u štokavskoj varijanti (koju baštine Sumartinjani) ima naziv brnistra (*Spartium junceum*).

Zootoponimi

Batejüša, -e f. – predio koji se nalazi jugozapadno od Selaca. Po tipu toponima ovaj referent spada u pedionime i zacijelo je izveden od vrste ribe batelj (*Atherina boyeri*), koja se u Selcima naziva *batëj*.

Čelīnjāk, -a m. – v. **Čelnjāk**.

Čelnjāk, -ākâ m. – toponim koji se nalazi između predjela *Brānjac* i *Třgūd*. Na tom lokalitetu ima jako puno aromatičnog bilja koje je pogodno za pčelarstvo, pa su mnogi Selčani kroz prošlost na tom mjestu postavljali košnice. Sam toponim izveden je prema lokalizmu *čelâ* značenja pčela (*Anthophora parietina*).

Čelnjāk Dolâc, Čelnjāk Dôca m. – dolina koja se proteže od predjela *Čelnjāk* (v.) prema dolini *Žăganj Dolâc*; usp. – **Čelnjāk**.

Göluböw Ratâc, Gölubovëga Râca m. – predio koji se nalazi na potezu od brda *Vrîsje* prema uvali *Spilice*. Ime je motivirano prema ptici *dîvji gölüb* (*Columba livia*) koja obitava na tom prostoru.

Gravanîja, -e f. – visoravan i padina sjeverno od brda *Visöka*. Ime je motivirano apelativom *grävân* što je selačka čakavska inačica za pticu gavran (*Corvus corax*). U morfološkoj tvorbi apelativa *grävân* došlo je do metateze.

Kopîta, Kõpīt (-īh) pl. – lijeva strana obalnog pojasa koja čini uvalu *Rădonja*. Ovaj je litonim potaknut nazivom za donji dio noge u kopitara. Standardnojezična varijanta tog dijela životinjske noge jest *kõpito*, a čakavska u Selcima *kopîto*. Razlika se opaža jedino u nadodsjećoj razini termina.

⁸ Rječnik hrvatskosrpskoga književnog jezika, knjiga druga, G – K, Zagreb-Novı Sad, 1967., str. 155.

⁹ Ibidem.

Kosičevica, -e f. – predio koji se nalazi između referenata *Băbina Prodôca* i *Smrčca* i obično se u Selcima naziva *Dușmân*. Ime je izvedeno prema čakavizmu *kos'č*, koji označava vrstu ptice kos (*Turdus merula*).

Künčeva Starinã, Künčeve Starině f. – odonim u zaseoku *Osrítke*. Ovaj je toponim antroponimnog postanja, jer je formiran prema nadimku *Künãc*, koji nosi jedna obitelj Trutanić. Sam nadimak izveden je prema kuniću, a ta se domaća životinja u idiomu koji obrađujemo naziva *künãc* (*Cuniculus cuniculus*). Odonimi u Selačkim zaseocima uglavnom su određeni prema nadimcima obitelji koje u njima žive. Apelativ *starinã* označava krševito zemljište, odnosno zemljište koje je nekad bilo pod poljoprivrednim kulturama, a sad je zapušteno.

Medvîdina, -e f. – rt između uvala *Věla Studěna* i *Mãla Studěna*, odnosno spilja koja se na njemu nalazi. Litonim je motiviran zoonimom *medvîd* koji u ovom slučaju označava sredozemnu medvjedu (*Monachus monachus*). Prema pričanju ribara ta je životinja višekratno bila zatečena na tom mjestu. Izraz *medvîd* u selačkom se govoru odnosi i na imenicu medvjed.

Pūšića Starinã, Pūšića Starině f. – odonim u zaselku *Osrítke*. Kao i odonim *Künčeva Starinã*, ovaj je također antroponimskog postanja, i odnosi se na jednu obitelj Trutanić. Nadimak je izveden od apelativa *pūšić*, što je deminutivni oblik imenice puh (*Glis glis*); usp. – **Künčeva Starinã**.

Zmajarūša, -e f. – predio koji se nalazi iznad doline imenom *Žăganj Dolãc* u pravcu Selaca. Toponim je oslovljen prema selačkom čakavskom apelativu *zmajã*, koji označava poskoka ili kamenjarku (*Vipera ammodytes*). Na tom predjelu redovito se zadržava ta vrsta otrovnice, pa je sam lokalitet po njoj i prozvan.

ZAKLJUČAK

U ovih sedamdesetak fitotoponima i zootoponima opaža se vrlo istaknuta uloga koju su u procesu imenovanja pojedinih predjela katastarske općine Selca imale flora i fauna. Ovdje smo popisali i protumačili one toponime koji su izravnim putem motivirani od apelativa koji se odnose na biljnu sortu ili životinjsku vrstu, odnosno na neki općeniti termin koji se izravno tiče biljnog i životinjskog svijeta.

Neobično velik broj toponimskih likova koji su izvedeni iz područja spomenutih botaničko-bioloških izraza, svjedoči nam o dobrom razlikovanju jedinki živog svijeta koje je neznani imenodavac proveo u prošlosti. Iz svega proizlazi da na Braču, barem na ovom istočnom dijelu, postoji velik broj životinja koje se slobodno kreću, kao i biljaka koje rastu samoniklo. To, međutim, ne negira činjenicu da se mnogo životinjskih vrsta drži i u kućanstvima ili domaćinstvima kao ljubimci ili domaće životinje, odnosno da se nebrojene biljne vrste također uzgajaju za hranu, sabiru zbog svojih ljekovitih svojstava ili koriste iz čitavog niza inih razloga.

Apelativi koji izravno upućuju na biljke ili životinje jako su dobri motivatori i njihova brojnost može biti smjerokaz ne samo prirodoslovcima; tim se naročitostima – u zasebnim radovima – mogu pozabaviti sociolozi, etnolozi, folkloristi i drugi znanstvenici. Naša nakana nije usmjerena u tom pravcu, mi smo se kanili zadovoljiti registriranjem onih imena koji su za lingvistička toponomastička istraživanja bila iznimno zanimljiva i, vjerujemo, korisna.

Literatura:

Knjige:

- Anić, Vladimir/Goldstein, Ivo: *Rječnik stranih riječi*, Zagreb, 1999.
- Anić, Vladimir: *Rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb, 2000.
- Anić, Vladimir/Silić, Josip: *Pravopis hrvatskoga jezika*, Zagreb, 2001.
- Babić, Stjepan/Finka, Božidar/Moguš, Milan: *Hrvatski pravopis*, Zagreb, 2000.
- Basioli, Josip: *Sportski ribolov na Jadranu*, Zagreb, 1981.
- Brehm, Alfred Edmund: *Kako žive životinje*, Rijeka, 1966.
- Domac, Radovan: *Mala flora Hrvatske*, Zagreb, 2000.
- Garms, Harry/ Borm, Leo: *Fauna Evrope*, Ljubljana, 1981.
- Gluhak, Alemko: *Hrvatski etimološki rječnik*, Zagreb, 1993.
- Grlić, Ljubiša: *Enciklopedija samoniklog jestivog bilja*, Zagreb, 1986.
- Hrvatski enciklopedijski rječnik*, Zagreb, 2003.
- Jutronić, Andre: *Zbornik za narodni život i običaje. Naselja i porijeklo stanovništva na otoku Braču*, Zagreb, 1950.
- Klaić, Bratoljub: *Rječnik stranih riječi*, Zagreb, 1985.
- Klaić, Bratoljub: *Rječnik stranih riječi*, Zagreb, 2004.
- Milišić, Neven: *Život Jadrana*, Split, 2000.
- Prirodne osnove otoka*, grupa autora, "Brački zbornik", br. 14, Supetar, 1984.
- Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, 23. sv, Zagreb, 1880. – 1976.
- Rječnik hrvatskoga jezika*, glavni urednik Juraj Šonje, Zagreb, 2000.
- Rječnik hrvatskosrpskoga književnog jezika*, knjiga prva, A-F i knjiga druga, G-K, Zagreb, 1967.
- Simeon, Rikard: *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, knjiga I, A-O i knjiga II, P-Ž, Zagreb, 1969.
- Skok, Petar: *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I-IV, Zagreb, 1971.
- Skračić, Vladimir: *Toponimija vanjskog i srednjeg niza zadarskih otoka*, Split, 1996.
- Šimunović, Petar: *Toponimija otoka Brača*, Supetar, 1972.
- Šimunović, Petar: *Bračka toponimija*, Zagreb, 2004.
- Šimunović, Petar: *Toponimija hrvatskoga jadranskog prostora*, Zagreb, 2005.
- Vinja, Vojmir: *Jadranska fauna. Etimologija i struktura naziva*, knjige I-II, Split, 1986.
- Vuković, Siniša: *Ričnik selaškega govora*, Split, 2001.

Članci:

- Finka, Božidar: "Prilog utvrđivanju onomastičke terminologije", *Jezik*, br. 2/1963.-64.
- Vuković, Siniša: "Fitonimija i zoonimija Selaca", *Čakavska rič*, br. 1-2/2002., str. 475. – 502.

Vuković, Siniša: *Akcentatski sustav selačkoga govora*, "Čakavska rič", br. 1-2/2006., str. 191. – 202.

Županović, Šime: *Ribarstvo i ribarska terminologija zadarskog područja*, "Čakavska rič", br. 2/1994., str. 3. – 63.

PHYTOTOPONYMS AND ZOOTOPONYMS OF THE MUNICIPALITY OF SELCA

Summary

The article presents the index of the toponyms of the Municipality of Selca. These toponyms are, directly or indirectly, related to a plant or an animal. If derived from plants, they are called phytotoponyms. If derived from animals, they are called zootoponyms. The index also includes those toponyms which were not derived directly from the flora or fauna, but are metaphorically related to a stem of a plant or a body of an animal. The difference between the terms phytonym and phytotonym and zoonym and zootonym is also discussed.

Key words: *Čakavian terms, fitotonym, Selca, toponym, zootonym*

FITOTOPONIMI E ZOOTOPONIMI DI SELCA

Riassunto

L'articolo presenta l'indice dei toponimi dal territorio del comune catastale Selca i cui nomi vengono direttamente o indirettamente dalla sorta di qualche pianta, ovvero dalla specie di animale. Questi toponimi vengono nominati fitotoponimi (per la pianta) e zootoponimi (per l'animale). Inoltre, a questo gruppo di toponimi abbiamo aggiunto anche quei nomi di località, i quali non sono tratti direttamente con un appellativo dalla flora o fauna, ma sono metaforicamente legati all'albero della pianta o al corpo dell'animale. Viene sottolineata anche la differenza tra i termini fitonimo e fitotoponimo, zoonimo e zootoponimo.

Parole chiave: *cakavismo, fitotoponimo, Selca, toponimo, zootoponimo*

Podaci o autoru:

Siniša Vuković, student hrvatskog jezika i književnosti i talijanskog jezika i književnosti na Filozofskom fakultetu u Splitu, kućna adresa: Kraj sv. Luke 2, 21 000 Split, mob. 091 / 523 75 43 ili Hvarska 1, 21425 Selca, otok Brač, tel. 021 / 622 012. E-mail: svukovic@net.hr i sinisavukovicmeister@gmail.com